

FELSEFİ ANTROPOLOJİ AÇISINDAN 2023 EĞİTİM VİZYON BELGESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

S. Gülay DOĞRU¹

ÖZET

Çalışmanın amacı 2018 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan 2023 Eğitim Vizyonu belgesinin Takiyettin Mengüşoğlu felsefesine dayanarak değerlendirmektir. Eğitim vizyonu geliştirirken, merkeze insan konmalıdır. En nihayetinde eğitende eğitilende insandır. Eğitim programları bize öğrenci olarak nitelendirilen insanın nasıl yetiştirileceğiyle ilgili bir yol haritası sunar. Dolayısıyla eğitim-öğretim programları esasında bir sürecin sonucunda oluşmuştur. Bu süreç boyunca insanın nasıl eğitilmesi gerektiğiyle ilgili soruyu cevaplamak için “insanın nasıl bir varlık olduğu” ile ilgili sorunun cevaplanmış olması gerekir. İşte felsefi antropoloji bize bu sorunun cevabıyla ilgili düşünsel bir yol haritası sunmaktadır. Felsefi antropolojilerden hem kültürümüzü çok iyi tanıyan hem de felsefi antropoloji alanında ülkemizde kabul gören öncülerden Takiyettin Mengüşoğlu'nun felsefesi, bu çalışmada esas alınmıştır. Mengüşoğlu “İnsan nedir?” sorusunu cevaplarırken, eğitimin insan hayatındaki önemini de araştırma konusu yapar. Çalışmada öncelikle felsefi antropolojinin kökleri konusunda bilgi verilmiştir. Ardından Mengüşoğlu'nun insan ve eğitim hakkındaki görüşleri açıklanmıştır. Sonrasında kısaca 2023 Eğitim Vizyon Belgesi tanıtılmıştır. Mengüşoğlu'nun düşüncelerinden yola çıkılarak 2023 Eğitim Vizyon Belgesinin değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu değerlendirmede belgedeki “insana bakış”, “okul”, “öğretmen” ve “öğrenci” temaları göz önünde bulundurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mengüşoğlu, 2023 Eğitim Vizyonu, Felsefi Antropoloji.

EVALUATION of 2023 EDUCATIONAL VISION DOCUMENT in TERMS of PHILOSOPHY ANTHROPOLOGY

ABSTRACT

The aim of the study is to evaluate the 2023 Education Vision document, published by the Ministry of National Education in 2018, based on

¹ S. Gülay Doğru, Doktora Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, dogrugulay@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1818-5376.

the philosophy of Takiyettin Mengüşoğlu. Human should be put in the center, while developing the educational vision. Ultimately, it is the human who trains and is trained, as well. Education programs provide us a roadmap about how the human who is described as a student is being trained. Therefore, education-training programs were basically formed as the result of a process. In order to answer the question about how human should be educated during this process, the question about "what kind of a being is human" must be answered. Philosophical anthropology offers us an intellectual roadmap for answering this question. The philosophy of Takiyettin Mengüşoğlu, one of the pioneers of philosophical anthropology who both knows our culture very well and is accepted in our country in the field of philosophical anthropology, is based on in this study. While Mengüşoğlu answering the question "What is human?", he also explores the importance of education in human's life. In the study, first of all, information about the roots of philosophical anthropology was given. Then, Mengüşoğlu's views on human and education were explained. Afterwards, the 2023 Education Vision Document is briefly introduced. On the basis of Mengüşoğlu's thoughts, the 2023 Education Vision Document was evaluated. In this evaluation, the themes of "personal view", "school", "teacher" and "student" in the document were taken into consideration.

Keywords: *Mengüşoğlu, 2023 Education Vision, Philosophical Anthropology*

1. GİRİŞ

Bir insanın nasıl eğitileceği üzerinde yargıda bulunulacaksa, öncelikle "insan" deyince ne anlaşıldığına bakılmalıdır. "İnsan nedir?" sorusu her dönemde, her toplumda, her zamanda farklı biçimlerde cevap verilmiş bir sorudur. İnsan anlayışları farklılaştıkça eğitim anlayışları da farklılaşmaktadır. Bugün eğitimde gerçekleşen yenilikleri ve dönüşümleri anlamak için, geçmişten günümüze insan anlayışlarının nasıl farklılaştığını anlamak gerekir.

Düşünce tarihinde Pre-Sokratik dönemde insandan önce doğa anlaşılacak istenir. İnsan doğayla ilgili belirlemeler üzerinden ele alınır. İnsanın düşüncesinin merkezine konulması Sokrates ile gerçekleşir. Sokrates sonrasında ortaya çıkan ilk sistematik filozoflar tarafından yapılan ruh-beden ayrımı ve tanımlanmış insan anlayışı 18. yüzyıla kadar etkisini devam ettirir. Orta Çağ'da insan teolojik açıdan ele alınır ve iman eden varlık yapısı üzerinde durulur. Rönesans dönemi Tanrı'ya inanan insanın doğaya tekrar döndüğü dönemdir. Tümel insan anlayışı yerini birey insana bırakması, inancın aracılı ve dolaylı karakterini aracısız bir hale dönüştürür. İnsanlık değil kişilik öne çıkar. 17. yüzyılda özne olarak insan temele alınır ve bu temel, Descartes'ın insanın bilinç yönünü temsil eden Cogito'suyla atılır. Bilinç varlığı olarak insanın kabulü diğer

akımların yanı sıra Rasyonalizmin önemli bir kanat olarak hüküm sürmesinin koşullarını sağlar ve 18. yüzyılın sonuna kadar devam eden rasyonalizmin egemenliğini başlatır.

18. yüzyılda insanla ilgili en önemli düşünceler Kant tarafından oluşturulur. Kant felsefesinin çıkış noktası insan özgürlüğünü temellendirmektir. Çünkü insan doğadan özce ayrı bir olanaklar evreninde yaşamaktadır. İnsan bir yanıla doğa kanunlarının etkisinde fenomen olarak varken, diğer yanıla kendinde şey olarak özerk ve özgür bir şahsiyettir. İnsanı insan yapan onun aklıdır. Bu sayede özgürlüğe ve şahsiyete sahip olur. (Mengüşoğlu, 1949: 10,15). İnsan özgürlüğü hazır olarak elde edemez çünkü onun sadece nüveleri vardır. Bu nüveleri aktüel hale getirdiğinde ahlaki bir varlık olarak haline gelir. Fakat bu potansiyelden aktüele geçiş bilgi ya da kültür sayesinde gerçekleşmez. Çünkü bunlar teorik aklın ürünüdür (Mengüşoğlu, 1949: 26). Oysa insan teorik akıldan daha üstün pratik akla sahiptir. Böylece sorumluluk içinde hareket eden bir “şahıs” olarak karşımıza çıkar. Şahıs olarak insan başka bir şahısla ilişki kurduğunda ahlaki eylemde bulunmuş olur.

Kant, insanı tanımlarken herhangi bir kavramdan değil, insanın yapıp-etmelerinden hareket eder. İnsan otonom bir varlık olarak epistemolojik değil, ontolojik temellere dayanarak ele alınmalıdır. Çünkü insan ne doğa tarafından yönetilmektedir ne de kendisine herhangi bir gelişme yönü verilmiş olan bir varlıktır (Mengüşoğlu, 2017: 64). İnsan ontik bir bütündür ve parçalı bir yapıdan oluşmaz (Mengüşoğlu, 1949: 215). Bu söylenenler felsefi antropolojinin dayandığı temelleri oluşturur. Bundan dolayı felsefi antropolojinin kökleri Kant’a kadar dayandırılır. Mengüşoğlu’na göre, Kant insanla ilgili fenomenleri ortaya koymuş fakat “İnsan nedir?” sorusuna tatmin edici bir cevap vermemiştir (Mengüşoğlu, 1949: 83).

19. yüzyılda ise Darwin’in Evrim teorisiyle Antik Yunan’dan beri kabul edilen, insanın diğer varolanlardan farklı bir yapısının olduğu kabulü, yerini insanın diğer varolanların bir uzantısı olduğu sonucuna bırakır. Darwin’in ortaya attığı bu kuram ve Darwinizmin yükselişi insanın diğer canlılardan farklı bir özü olduğuyla ilgili düşünceleri sarsar (Mengüşoğlu, 1997: 3). Oysa insan diğer canlılardan farklı olarak kendi kararlarını verebilen, irade ve bilinç sahibi bir canlıdır. Kant’ın 18. yüzyılda belirttiği gibi insan, hayvandan farklı olarak, yetenekleri hazır verilmemiş, onları geliştirmesi gereken bir varlıktır. Eğitim bunun için gereklidir (Mengüşoğlu, 1949: 13).

20. yüzyıla gelindiğinde Scheler şimdiye kadar insanın ontolojisiyle ilgili ortaya atılan düşünceler arasında bir bütünlük

olmadığını söyler. Çünkü insana dair bir taraftan teolojik bir taraftan felsefi diğer taraftan bilimsel açıklamalar yapılmıştır. Fakat bu açıklamalar arasında hem birlik yoktur hem de çelişkiler mevcuttur (Scheler, 1988: 11). Bu çelişki günümüzde hala devam etmektedir. Bu yüzden insanın neligini anlamak için Tomris Mengüşoğlu'nun Scheler'in "İnsanın Kosmos'taki Yeri" adlı kitabının önsözünde yazdığı şu satırlar oldukça değerlidir:

"Bilim ve tekniğin önüne geçilemez ilerlemesinin, yeryüzünde insan hayatını yok edici boyutlara varmasıyla, Scheler "ben kimim?" sorusunu sorar... Eğer insanlık tarihi, 19. yüzyılın gururla ileri sürdüğü gibi, insanın özgürleşmesinin bir tarihi ise; eğer özgürlük, insan olma onurunu yüceltme yerine, insanı yok edecekse, bütün tarihin ne anlamı kalır? Bugün insanın vardığı yalnızlığın varoluşsal korkusu, gerçek bir yokoluş korkusuna dönüştü. Onu yok oluşundan ancak kendi değerlerine olan inancı kurtarabilir" (s.10).

İnsanın kendi değerini fark edebilmesi için kendi üzerine düşünmesi gerekir. Felsefi antropolojinin yaptığı ise kendi üzerine düşünen insanın varlığını ortaya koymaktır.

İnsanın dünyadaki yeri, amacı, diğer varolanlarla ilişkisi konusunda bu farklı görüşleri bir araya getirme ihtiyacı ile 19. yüzyılın sonlarında "insan felsefesi" olarak nitelendirilebilecek felsefi antropoloji, felsefenin özel bir alanı haline gelmeye başlar. Mengüşoğlu insan felsefesinin bağımsız bir felsefe disiplini olarak ortaya çıkmasının ancak 20. yüzyılda gerçekleştiğini söyler. Bu döneme gelinceye kadar insan yine felsefenin gündemindedir. Fakat insan ve ona ait problemler diğer problemlerle iç içe ele alınmış, bağımsız ve özel bir alan olarak görülmemiştir (Mengüşoğlu, 2017: 26). Mengüşoğlu'na göre insan 20. yüzyıla kadar felsefe ve bilim tarafından unutulmuştur. Felsefi antropolojinin amacı unutilan insana geri dönmek, onu yeniden ortaya çıkarmaya çalışmaktır (Kahraman, 2018: 2). Bu alanın bağımsız bir disiplin haline gelmesiyle insana ait ve insanla ilgili düşünceler bir ölçüte dayandırılarak açıklanmaya çalışılmıştır (Doğrucan ve Karabulut, 2018: 729).

Mengüşoğlu'na göre "İnsan nedir?" sorusunu soran ve diğer problemlerden bağımsız bir biçimde üzerinde duran Scheler, felsefi antropolojinin kurucusudur. O, insanın, evren ve dünyadaki yerini, özerkliğini ve neligini sorgular (Mengüşoğlu, 1949: 111). Scheler felsefi antropolojinin ödevini "din, vicdan, araç, silah, hak ve haksızlık idesi, devlet ve yönetme sanatı, sanatların işlevleri, mitos, din, bilim, tarihsellik ve toplum hayatı gibi insana özgü başarıların ve insanın yarattığı

yapıtların, onun varlık yapısından nasıl çıktığını eksiksiz olarak göstermektir” şeklinde açıklar (Scheler, 1988: 89).

Felsefi antropolojiye göre insan parçalanamaz bir bütünlüktür. İnsana bu şekilde yaklaşan ontolojik görüşlerden biri de Mengüşoğlu'nun ortaya koyduğu antropolojik ontolojidir. Antropolojik ontoloji, ontoloji açıklamalarından yola çıkarak insanı temele aldığı için, ontolojik antropolojiden farklıdır. Kant'ın ele aldığı konuları “İnsan nedir?” sorusuna bağlaması bu düşüncenin oluşmasında oldukça etkili olmuştur (Çotuksöken, 2014a: 52).

Mengüşoğlu'na göre Kant'ın, Nietzsche'nin, Schopenhauer'in ve Hartmann'ın dile getirdiği düşünceler insan felsefesi açısından önemlidir (Mengüşoğlu, 1997: 1-2). Kendisi özellikle Kant ve Hartmann'ın düşüncelerinden yola çıkarak insani etkinliklerin bir bütünlük oluşturduğunu düşünür ve bu etkinlikleri değerlendirir (Mengüşoğlu, 1965: 11). Mengüşoğlu'nun amacı yeni bir insanlık tanımı ortaya koymak değildir. O daha ziyade insanı, tarihsel yanıyla ele alarak, varlık yapısını ve niteliklerini araştırıp ortaya çıkarmaya çalışır (Mengüşoğlu ve Kaynardağ, 1982: 13). İnsan felsefi olarak ele alındığında spekülasyona ya da kavrama yer verilmemelidir. Çünkü onun amacı, insana dair evrensel ve ortak ilkelere ulaşarak değerlendirmeler yapmaktır. Onun sistemi nesnellik, objektiflik ve genel-geçerlik üzerine kurulu bir sistemdir (Kahraman, 2018: 6).

Bu çalışmanın amacı 2023 Eğitim Vizyonunun “insanı” temel alan ve onun varlık yapısına ilişkin yargılarda bulunan felsefi antropoloji açısından değerlendirilmesidir. Değerlendirme sadece eğitim bilimlerine ya da antropolojiye bağlı kalmadan “felsefi antropoloji” üzerinden yapılacağı için bilimsel değil felsefi bir karaktere sahiptir. Kaldı ki Günay'ın da belirttiği gibi 2023 eğitim vizyonu hakkında pek fazla felsefi inceleme ve değerlendirme yapılmamıştır. Dahası bugüne kadar felsefi antropoloji ve eğitim arasındaki ilişki de yeterince tartışılmış değildir (Günay, 2021: 45, 13).

2023 Eğitim Vizyonu'nun temel amacı belgede “çağın ve geleceğin becerileriyle donanmış ve bu donanımı insanlık hayırına sarf edebilen, bilime sevdalı, kültüre meraklı ve duyarlı, nitelikli, ahlaklı bireyler yetiştirmek” şeklinde ifade edilmiştir (MEB, 2018: 7). İnsanı tanımadan eğitmek mümkün değildir. İnsanın tanınması için hem onu diğer varlıklardan ayıran yapısı hem de özünde bulunan nitelikleri ortaya koyulmalıdır. İnsanın bir bütünlük içinde anlaşılması onun bireysel ve toplumsal kimliğini ortaya koyabilmesi için de bir yol açar. Bundan dolayı eğitimciler “Nasıl bir insan yetiştirmek istiyoruz?” sorusundan

önce “İnsan nasıl bir varlıktır?” sorusunu sormalıdır. Bu soruya verilecek cevap insanın sahip olduğu olanakları, ona verili yapıyı, özü ortaya çıkarmaya yönelir ve başka sorulara gebedir. Bu soruların başında “insan nedir?” sorusu gelir.

“İnsan nedir?” sorusu beraberinde “insanı insan yapan şey nedir, insan bir doğaya sahip midir, diğer varlıklardan ayrı mıdır, bu ayrıca özellik ya da nitelikler nelerdir?” gibi soruları getirir. Bu soruları cevaplamak insan doğasını açıklamak ve böylece eğitimin amaçlarını belirlemek demektir (Günay, 2021: 13-14). “İnsan nedir?” sorusu Bayraktar’ın da belirttiği gibi doğrudan ontolojiyi temele alır. Nasıl insan olunacağıyla ilgili soruların cevaplarına temel hazırlar ki böylesi bir sorunun cevabı “eğitilerek” şeklinde verilir (Bayraktar, 2022: 12). Ülkemizde eğitim bilimlerinin dayandığı davranışçı psikoloji ve pozitivist bilim anlayışını (Günay, 2021: 18) göz önünde bulundurarak teknik indirgemeciliğe ve epistemolojik baskıya karşı “insanın nasıl bir varlık olduğu” ve “ne olduğu” ile ilgili sorular öne çıkarılmalıdır.

İnsanın tarihsel bir varlık olması ve geleceğe yönelmiş olması onun sürekli bir değişme ve dönüşme içinde olması demektir. İnsanın değişimi ve dönüşümü onun doğru yönlendirilmesine bağlıdır. Bu doğru yönlendirme de insanı tanımayı, onun varlık yapısını bilmeyi gerektirir. Felsefi antropolojinin insana yüklediği nitelikler bu açıdan önemlidir (Alkayış, 2018: 65).

2. TAKİYETTİN MENGÜŞOĞLU’NUN FELSEFİ ANTROPOLOJİSİ

Mengüşoğlu, öğrencisi olduğu için Hartmann’dan; aynı dönemde yaşadığı için Heidegger’den; dönemin baskın felsefi bakış açısını oluşturduğu için de Husserl’den etkilenir (Çotuksöken, 2001: 15). Heidegger’in Mengüşoğlu üzerindeki etkisi “insanın kendini unutması” problemini ele almasıyla ilgilidir. Ancak Heidegger insan konusundaki görüşlerini Mengüşoğlu kadar açık bir biçimde ortaya koymaz. Heidegger insanı ele alırken onun yersiz-yurtsuzluğu üzerinde durur ve Varlık konusuyla beraber ele alır. Ancak Varlık “şu” diye gösterebileceğimiz bir şey değildir. Heidegger Varlığın anlamını ne ise o olarak anlamaya çalışırken, Mengüşoğlu insanın kendisini “ne ise o” şeklinde anlamaya çalışır. Heidegger felsefesi sadece kavramsal çözümleme yaptığından ve günümüzdeki somut problemleri çözmeye elverişli olmadığından dolayı Mengüşoğlu tarafından eleştirilir. (İyi, 2000: 65-66).

Diğer taraftan fenomeni ya da şeyi ele alan Husserl’in fenomenolojik yöntemi Mengüşoğlu’na göre “yeni bir ontoloji ve

ontolojik temellere dayanan bir antropolojinin doğması için” gerekli ortamı hazırlar (Maengüşoğlu, 1997: 1). Bundan dolayı o, felsefi yöntem olarak fenomenolojiyi benimserken, Hartmann’ın etkisiyle ontolojiyi temele alarak felsefesini oluşturur.

Ontolojik temele dayalı bu anlayışta varolan bir bütün olarak ele alınır. Bu bütünlük içerisinde varolanlar arasındaki fark da ortaya konur. Bu fark ortaya koyulurken ele alınan varlığın yapısı, onun sahip olduğu fenomenlerin yapısı göz önünde bulundurularak açıklanır (Çıvgın, 2014: 115). Mengüşoğlu’nun düşünceleri insanı temele koyduğu için antropolojik; insanın varlık yapısını anlamaya çalıştığı içinde ontolojik bir felsefedir.

Mengüşoğlu varlığı real-varlık ve ideal-varlık olarak ikiye ayırır. Her iki varlık dünyası da farklı yapıda ve kendi başına fenomenler olmasına rağmen iç içe geçmiş ve birbirleriyle ilişki halindedir. İdeal-varlık dünyasında düşünce ve değerler; real-varlık dünyasında ise insan bulunur (Mengüşoğlu, 2003: 20-23). Ona göre real-varlık dünyasının determinasyon ilkesi zamandır. Real olan her şey zaman içindedir ve oluş halinde bulunur. Real varlık alanı şimdi, bugün ve yarından oluşan üç boyutlu antropolojik zaman içindedir. Tarihseldir yani bu üç boyutlu zamana kök salmıştır (Mengüşoğlu, 2017: 220-223).

Real-varlık-dünyasında bulunan insanın sahip olduğu fenomenler vardır. Bu fenomenler Mengüşoğlu (2017) tarafından, bilme, eyleme, değer verme, tavır takınma, isteme, özgür olma, tarihsel yanı olma, idealleştirme, kendini bir şeye adama, çalışma, eğitime, eğitilebilme, devlet kurma, inanma, sanatsal yaratıcılığa sahip olma, biyo-psişik bir yapıda olma ve konuşma olarak ifade edilir. Bunların hepsi insanın varlık koşullarıdır. Mengüşoğlu için fenomen, insan üretimi olarak düşünülecek olgulardır (Kahraman, 2018: 4). Bu fenomen ve başarıların taşıyıcısı insanın varlığıdır. İnsan olmadan bu fenomenler olmayacağı gibi, bu fenomenler olmadan da insan olmaz. Bundan dolayı Nietzsche’nin kullandığı terminolojiyi alarak bu fenomenlere “insanın mevcudiyet şartları” der. İnsan başarıları hem insan tarafından şekillendirilir hem insana olumlu ya da olumsuz anlamda şekil verir (Mengüşoğlu, 1997: 5).

Bu fenomenler ne salt biyolojik ne de salt psikolojiktir. İnsana olanak sağlayan varlık koşullarıdır. Onlar biyo-psişik bir varlık olan insanda bütünlük kazanır. Fenomenlerin anlaşılması, insan yapısının anlaşılması demektir. Bu çalışmada “eğitimde insan” araştırılacağı için kısaca bu fenomenlerin açıklamasını yapmak gerekir.

Mengüşoğlu'na göre insanın bios ve psyche tarafı vardır. Fakat insan bunların toplamı değildir. Bu iki yön toplam olamayacak bir biçimde kaynaşmış haldedir ve ontik bakımda günlük hayatta karşılaştığımız insan biyopsişik bir bütündür. Bu iki tarafı birbirinden ayıran düşüncede insan sadece bilgi açısından ele alınmıştır. Oysa insan bilgi öznesi olmaktan önce ontik bir bütünlük olarak anlaşılmalıdır. Ruh-beden ayrılamaz ve çözülemez olarak vardır. Çünkü onlar hem zamanın hem de kavranamayan ve çözülemeyen bir hayatın içindedir. Hayat bu yönüyle bir bilmecedir ve iyi ki de bir bilmecedir. Aksi halde her şeyi bilen ve çözen insan taşıyamayacağı bir yükün altına girmiş olacaktır. İnsanı insan olarak kavramak demek; onu somut, ontik bir bütün ve varlık-koşullarıyla birlikte biyopsişik bir varlık olarak kavramak demektir. İşte antropolojinin yaptığı da baştan beri budur. Çünkü insan başarılarının, yeteneklerinin, fenomenlerinin temelini herhangi biri tarafından değil her iki tarafının da bütünlüğünden alır (Mengüşoğlu, 2017: 346-371).

İnsan yapıp-eden, eyleyen bir varlıktır. Ahlaki bir varlık olabilmesi, kültür üretmesi, anlam bulma çabası ve her şeyden önemlisi hayatta kalabilmesi, onun eylemesiyle alakalıdır. Onun aktifliği varlık yapısının özelliğidir. İnsanın aktif olması kendi niyet ve amaçlarını belirlemesi onun önceden gören bir varlık olmasıyla mümkündür. Demek ki fenomenler zincirinin ilk halkası “önceden gören bir varlık ve belirleyen bir varlık” olmaktır. İnsanın görmesi nereye uzanırsa, önceden belirlemesi de oraya uzanacaktır. Yapıp-etme sadece etik alanla ilgili değildir, bunun yanında bilim, sanat, din, günlük hayat vb. gibi geniş bir alanda anlaşılmalıdır. Yani insanın tüm eylem alanları göz önünde bulundurulmalıdır (Mengüşoğlu, 2017: 191, 147).

İnsanın eylemesi için ilk koşul bilgi sahibi olmasıdır. Bu yüzden sahip olunan fenomenlerden biri de bilmektir. Bu bilgi kuramsal, soyut, mantıksal bir bilgiden ziyade somut, yaşantısal, varolana ve hayata dair edinilmiş bilgi olmalıdır. Bu tür bilgi diğer tüm bilgilerin ve eylemlerin kaynağı oluşturur. Bu yüzden tamamlanmış olmaktan ziyade zamansal ve oluş halindedir. Bilgiden hareketle insanın eylemesi için karar vermesi gerekir. Karar verme gerekliliği insanın hem zamansal oluşuyla hem de geleceğe dönük olmasıyla ilgilidir. Bu yüzden karar vereceği seçenekler arasında değerlendirme yapmalıdır (Mengüşoğlu, 2017: 99-100, 152).

Değerlendirme insanın tavır takınmasına bağlıdır. Tavır takınmak ya bir şeyden yana ya da bir şeye karşı olmak demektir. Çevremizde olup biten ya da karşılaştığımız her şey, tüm hayat durumları bizim tavır

takınmamıza neden olur (Mengüsoğlu, 2017: 172). Tavır takınma, tercih yapmayla ilgilidir.

Tercih yapmak ise anlam vermekle ilgilidir. Anlam vermek ideleştirmek demektir. İnsan daima eylemlerine anlam vermek ister. Bu isteme bir olanak halindedir. Bu olanağı kullandığında insan dayanılması güç koşullarla başa çıkabilir, yeni hayat deneyimleri kazanabilir ya da yeni bir anlam sferi oluşturabilir. Anlam verilecek olan bir istemenin yani iradenin sonucunda seçilir. İsteme felsefi antropolojiye göre, insanın sahip olduğu fenomenlerin arkasında durmasını sağlayan yetenektir. İsteme, insanın eylemlerini sürdürmesini ve aktif kalmasını sağlar. Bununla beraber isteme bir merkez değildir. O, yön veren değerler ve değer öğeleridir. Birey değer duygusuna sahipse eğer istemenin gücü artar; fakat değilse istemenin gücü azalır (Mengüsoğlu, 2017: 236, 196).

İnsanın irade ve isteme ile yöneldiği varolana kendini adaması gerekir. İnsanın kendini bir şeye vermesi, yaptığı işi sevmesi anlamına gelir. İnsanın yaptığı işi sevmesi demekse çalıştığında zamanın nasıl geçtiğini anlamaması demektir. Burada ilk koşul, yapılan işin tutkuyla yapılmasıdır (Mengüsoğlu, 2017: 251).

İnsanın tüm yapıp-etmelerinde inanma fenomeni ile karşılaşılır. Örneğin, günlük hayatta biriyle buluşacağımızı düşündüğümüz de onunla buluşacağımıza inanırız. Sözü tutma burada ortak ilgilerin tehlikeye girmemesini sağlar. Sözü tutmayan birine belli bir dereceye kadar güvenilir. Bu durum tekrarlandığında da artık ona inanılmamaya başlar. Bu durumda inanma değer gruplarıyla örülmüş bir değer örgüsüdür. Güvenmek, söz vermek, sözleşmek, birisine bel bağlamak, anlamak, uyuşmak, görmek, önceden belirlemek bir dereceye kadar inanmakla ilgilidir. Demek ki inanma, insanlar arası ilişkilerin temelinde bulunur (Mengüsoğlu, 2017: 308-309).

İnsanın doğal hayat şekli yapıp-etmelerini düzenleyip sıraya koymasıdır. Bunun için onun kendine has bir inisiyatifinin olması gerekir. İşte bu inisiyatifi sağlayan onun özgürlüğüdür. İnsan bir olanak varlığı olduğu için, onun özgürlüğü de olanak olarak vardır (Mengüsoğlu, 2017: 203-204). Mengüsoğlu'nun düşüncelerinden yola çıkarak Kuçuradi insanı olanakları açısından değerlendirir (Çotuksöken, 2014b: 9). İnsana ait fenomenler olanaklılık içindedir. İnsan üzerine düşünülmesi onun görme ve yaşantı olanaklarının genişletilmesiyle ilgilidir. Yaşantı olanakları genişledikçe, insan başarıları ortaya çıkar. Bu başarıların önemini anlamak için değerlendirilmesi gerekir. Ancak değerlendirme eğer yaşanılan çağda egemen olan tek bir başarı üzerinden yapılırsa bu

sefer ontik temelde yoksun kalma ve ontik bütünlüğü bozma tehlikeleriyle karşı karşıya kalınır (Kuçuradi, 2013: 102-103).

Şimdiye kadar sayılan fenomenlerin ifadesi, yine bir fenomen olan dil ve konuşmaya bağlıdır. Dil, insan ve insan dünyası için taşıyıcı bir rol oynamaktadır. Çünkü insan yapıp-etmelerinin, başarılarının ifadesini, betimlemesini, saptanmasını ve bildirilmesini dilde bulmaktadır. Dil hem insanın hem dünyanın aynasıdır. Onun sayesinde insan, kendisiyle, dünyayla ve varolan her şeyle ilişki kurar ve onlar hakkında düşünür (Mengüşoğlu, 2017: 334).

İnsan sahip olduğu fenomenleri geliştirmek için çabalmalıdır. Bu çaba insanın eğiten ve eğitebilen bir varlık olma fenomeniyle garanti altına alınır. Eğitime ve eğitilebilme bir form kazandırma işidir. Form kazanabilmesi insanın öteki canlılardan farklı olan tarafıdır. İnsanın olanaklar varlığı olarak nitelenmesi de onun bu niteliklerine bağlıdır. Olanak varlığı olarak insanın form kazanması, kendiliğinden gerçekleşmeyeceği gibi, insanın tek başına halledebileceği bir iş de değildir (Mengüşoğlu, 2017: 272-274). İnsanın form kazanması için hem başkalarının yardımına hem de daha önce oluşturulmuş başarıya ihtiyacı vardır. Bu tür başarılar bir ulusun ya da milletin değil, tüm insanlığın ortak başarıları olan bilim, felsefe, sanat, kültür, teknik ve sosyal kurumlar gibi başarılardır (Kuçuradi, 2013: 40). Bu sosyal kurumlardan biri de okuldur. Fakat okul sadece kişinin kendini geliştirmesinin yolunu açar. Bununla beraber eğitimin kazandırdığı form statik değildir, onu değiştirmek için her daim çabalmalıdır. İnsan eğitimle kendini geliştirmesi ve başarılarını devam ettirmesi çalışma fenomeni sayesinde gerçekleşir. Başarılarının devamlılığı onun çalışmasına bağlıdır. Çalışma karmaşık bir iştir. Teknik öğrenmeyi, araçlar bulmayı gerektirir. (Mengüşoğlu, 2017: 279-281, 263). Sonuçta başarılar dünyasının oluşumu insanın tarihsel bir varlık olmasıyla ilgilidir (Günay, 2021: 77).

Daha önce oluşturulmuş başarılar, insanlık tarihi boyunca onun giderek daha fazla “doğadışı” bir varlık haline gelmesine neden olur. Bu aynı zamanda insanın tarihsel tarafıdır. Çünkü bu başarıların oluşturulması insanın hem doğayla hem kendisiyle olan savaşının sonucudur (Mengüşoğlu, 2017: 273). İnsanlık tarihinde eğitime, eğitilme, çalışma sonucunda ortaya konan her ürün ve başarıda eğitimin önemi büyüktür. Eğitim hem başarıların sonucunda oluşur hem de yeni başarıların ortaya çıkmasına olanak verir.

Kant’ın vurguladığı gibi insan ancak eğitimle insan olabilir (Kant, 2013: 35). Eğitim, insanın kendini eğitmesi, geleceğe hazırlayabilmesidir. Bilgi edinmeyle başlayan eğitim değerlendirmeyle

sona erer. Diğer varlıklardan farklı olarak insan değerlendirme ve çıkarım yaparak kendini olay ve durum içinde bulur (Alkayış, 2020: 52-53). Bundan dolayı eğitimin önemi insanın hiçbir zaman hiçbir yerde sabit kalmamasından gelir. Eğitim teorileri değil, yaşamının kendisini yönetir (Nutku, 2016: 204). Teori deneyim zenginliğinde ele alınmalıdır. Bunun için eğitim teorik akıldan önce yaşamsal aklı temele almalıdır. Eğitilecek bireyin eylemlerin ve bu eylemlere yön veren ilişkiler dikkate alınmalıdır. Bu anlatılanlar göz önünde bulundurularak 2023 Eğitim Vizyon belgesi insanın ontolojik bütünlüğü, fenomenleri, olanakları ve başarıları açısından değerlendirilmelidir. Değerlendirmeye geçmeden önce vizyon belgesinin yapısı ve içeriğiyle ilgili kısa bir tanıtım yapılacaktır.

3. 2023 EĞİTİM VİZYONU

2023 Eğitim Vizyon belgesi 2018 yılının Ekim ayında Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yayınlanan 135 sayfalık bir metinden oluşmaktadır. Belgede yirmi iki ana başlık, bu başlıkların içerikleri ve hedefleri yer almaktadır. İlk başlıkta “2023 Eğitim Vizyonu Felsefesi” adı altında yetiştirilecek insanın nasıl bir varlık yapısına sahip olduğu ortaya konur. Ardından “Temel Politikamız”, “İçerik ve Uygulama”, “Okul Gelişim Modeli”, “Öğrenme Analitiği ve Araçlarıyla Veriye Dayalı Yöntem”, “Ölçme ve Değerlendirme”, “İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi ve Yönetimi”, “Okulların Finansmanı” son olarak da “Teftiş ve Kurumsal Rehberlik Hizmetleri” konuları gelmektedir. Bunların ardından “Rehberlik ve Psikolojik Danışma” “Özel Eğitim” “Özel Yetenek” ve “Yabancı Dil Eğitimi” bölümlerinde eğitim ve öğretimin nasıl olması, nelerin temele alınması ve bu alanlarda gerçekleştirilmek istenen hedefler sıralanır. “Öğrenme Süreçlerinde Dijital İçerik ve Beceri Destekli Dönüşüm” bölümün 21. yüzyıl becerilerinden ve teknolojik gelişmelerin eğitimde nasıl kullanılması gerektiğinden bahsedilir. Bunlardan sonra gelen “Erken Çocukluk”, “Temel Eğitim” ve “Ortaöğretim” bölümlerinde okulların yaşa göre nasıl bir yapıda olması gerektiğiyle ilgili konulara değinilir. Ortaöğretimle ilgili mevcut liseler ve bu liselerdeki eğitim hedefleri “Fen ve Sosyal Bilimler Liseleri”, “İmam Hatip Ortaokulları ve Liseleri” ve “Mesleki ve Teknik Eğitim” açısından ele alınır. Son olarak da “Özel Öğretim” ve “Hayat Boyu Öğrenme”nin hedeflerinden bahsedilerek vizyon takviminin takdim edilmesiyle belge sona erer.

Yayınlanan bu belge eğitim ve öğretimde bir dönüşümü amaçlar. Bu dönüşümün gerçekleşmesi için belgede yer alan takvime göre; 2018-2019 eğitim öğretim yılında öncü pilot uygulamaların yapılması, 2019-2020 eğitim öğretim yılında ülke ölçekli pilot çalışmaların yapılması ve

2020- 2021 eğitim öğretim yılında tüm hedeflerin hayata geçirilmesi şeklinde planlama yapılmıştır (MEB, 2018: 11).

Doğan'ın 2019 yılında yaptığı araştırmaya göre okul yöneticileri ve öğretmenler 2023 Eğitim vizyonu ile ilgili genellikle olumlu düşüncelere sahiptir. Katılımcılar eğitim vizyon belgesinin kaliteli ve nitelikli eğitimi hedeflediğini, eğitimin tüm paydaşlarını içerdiğini, eğitim sisteminde önemli değişimlere yol açabilecek güç olduğunu ve asıl etkisinin de uygulamayla ortaya çıkacağını ifade etmektedir. Ortaya konan vizyon gözetilerek “öğretmenlik mesleğinin saygınlığının tekrar kazandırılması, öğrencilerin yeteneklerine göre yetiştirilmeleri, mesleki eğitimin güçlendirilmesi, ders saatleri ve öğretim programının uygulanmasında değişimler yapılması ve vizyon belgesine sahip çıkıp somut adımlarla uygulanması” okul yöneticileri ve öğretmenlerin beklentileri arasındadır (Doğan, 2019: 582-583, 585). Ayrıca Minaz ve Dikmen'in yaptığı çalışmaya göre de 2023 Vizyon belgesinde ortaya konan hedeflerin uygulanması başladığında, bu eğitimde niteliği arttıracak etkiler yaratacaktır (Minaz ve Dikmen, 2019: 721). Ne var ki bu ve bunun gibi beklentiler artık gerçekleşmesi zor beklentilerdir. Çünkü 2018 yılında yayınlanan bu vizyon belgesi Ziya Selçuk öncülüğünde hazırlanmışken, 2020 yılında ortaya çıkan pandemiyle uzaktan eğitime geçilmesi pilot uygulamaları aksatmış ve 2021 yılında Milli Eğitim bakanının değişimiyle eğitim vizyonunun geleceği belirsizleşmiştir. 2022 yılının Nisan ayında yapılan araştırmaya göre vizyon belgesinin bakanlığın sitesinden kaldırıldığı görülmüştür. Dahası 2023 Eğitim Vizyonu ile ilgili herhangi bir açıklama ve duyuruya rastlanmamıştır.

4. FELSEFİ ANTROPOLOJİ ve 2023 EĞİTİM VİZYONUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Felsefi antropolojiye göre eğitim olanla olması gerekeni kaynaştıran bir ideale sahip olmalıdır. Bunun için bilimsel bilginin yüksek düzeyi, felsefi insan anlayışı ve yaratıcılığın ürünü olan sanat dikkate alınmalıdır. Bilim, felsefe ve sanat kültürün üç öbeğini oluşturur. Eğitim için belirleyici bu güçler yitirildiğinde siyaset yozlaşır, objektif dayanaklar kaybolur, ahlakta bencillik ortaya çıkar ve hakikat safsatadan ayrılamaz hale gelir (Nutku, 2016: 206). Mengüşoğlu'na göre;

“Bugün yapılması gereken iş açık kalplilikle problemlerin ortaya konulmasıdır... Hazırlanan taslakların yabancı kuruluşlara tasdik ettirilmesi gerekmez... Eğer biz realiteye güvenmeden kavramlara sığınarak onun arkasına saklanmak istersek, problemlerimizi çözeceğimiz yerde daha karmaşık durumlara düşeriz” (Mengüşoğlu, 1971, Akt. Nutku, 2016: 209). Mengüşoğlu bu sözleri 1971 yılında söylemiş olmasına

rağmen bugün hala çok değerlidir. Yazının devamında bu bakış açısı benimsenerek 2023 eğitim vizyonunun değerlendirilmesi yapılmaktadır.

Değerlendirmeye başlamadan önce şu belirtmekte yarar vardır: Vizyon belgesi Mengüsoğlu'nun "İnsan Felsefesi" kitabından esintiler taşıırken, onun ya da başka bir filozofun adının anılmamış olması dikkat çekicidir (Günay, 2021: 39). Felsefi değerlendirmeyi içeren bu çalışmanın ortaya çıkma nedeni de hem belgede adı geçmemesine rağmen Mengüsoğlu felsefesinin yer yer baskın biçimde görülmesi hem de felsefi antropolojinin, 2023 Vizyon belgesinin de amaçladığı gibi, eğitimle ilgili sorunlara deva olabilecek bakış açıları içermesidir.

4.1. 2023 Eğitim Vizyon Belgesinde İnsana Bakış

Eğitimde insan hakkında ne düşünüldüğü çok önemlidir. Vizyon belgesinde de "eğitimin ana ögesinin ve baş öznesinin insan" olduğu söylenerek bu duruma vurgu yapılır (MEB, 2018: 14). O zaman şu soru gündeme gelir, "Vizyon belgesinde eğitilmesi gereken insanın varlık yapısı nasıl açıklanmaktadır?"

Mengüsoğlu'na göre eğitim hala insanı parçalı, kendi başarılarından kopmuş bir varlık olarak görmeye devam eder (Mengüsoğlu, 2017: 277). Benzer bir yaklaşım vizyon belgesine de yansımıştır. Türk eğitim düşüncesinin son yüzyılı ve insan yaklaşımındaki eksiklikler düşünüldüğünde Vizyon Belgesinin en önemli açılımı insan bütünlüğüne yapılan vurgudur. Buna göre belgede belirtildiği gibi şimdiye kadar "bütüncül ve tutarlı bir ontolojik perspektif yerine, yüzeysel ve indirgeyici bir yaklaşımla" ele alınan insan düşüncesi değişmelidir. Yani belgede insan anlayışı ortaya konurken, Mengüsoğlu'nun gittiği yoldan gidilmiş gibidir. Dahası vizyonun bu bölümünde; ayrı ayrı insan anlayışı ortaya koyan biyoloji, psikoloji ve sosyoloji gibi bilimler ele alınmış, bu her bilimin insanı farklı bir açıdan ele aldığı ancak hep bir boyutun eksik kaldığı söylenmiştir (MEB, 2018: 15).

Antropolojik temellere dayanan eğitim insanı özgür, otonom, somut ve biyopsik bir bütün olarak görmelidir. Belgeye göre de eğitilecek insan ne sadece madde ne de sadece manadır: "İnsan varlığı, bedensel ve ruhsal canlılığıyla, özü, ruhu, kalbi, aklı, maddesi ve bedeniyle ontolojik bir bütündür" (MEB, 2018: 15-16). Ancak insanın iki yönlülüğüne yapılan bu vurgu Günay'ın belirttiği gibi birbirleriyle nasıl uyumlu hale getirileceğine ilişkin bir açıklama yer almamaktadır ve bu vizyon belgesinden bu açıklamaların yetersiz olduğunu düşündürür (Günay, 2021: 37).

Vizyon belgesine göre eğitim, beşer olan insanın insan olması yolunda bir destek olarak ya da “beşerlikten insanlaşmaya” doğru bir inşa eylemi olarak görülmelidir. Eğitimle insan olmanın onuru ve insana verilen değer açığa çıkarılmalıdır (MEB, 2018: 10). Eğitim Mengüşoğlu’na göre de insanlaşmaya yönelik bir form kazanma surecidir. İnsan ancak eğitimle şekil alıp insanlaşmaktadır (Kocaman, 2021: 73-74).

Eğitimin felsefi antropoloji açısından önemli olması ham yeteneklerle dünyaya gelen insanın bu yeteneklerini geliştirmeye yöneliktir. İnsan hem bilişsel hem duygusal bir varlıktır. Şimdiye kadar eğitimde insanın bilişsel yanı üzerinde durulmuştur. Bu bilgiye verilen önemi yaşantının önüne geçirir ve insan merkezli eğitimi sekteye uğratar (Dombaycı, 2014: 323). Çünkü vizyon belgesinde de değinildiği gibi insanın ihtiyaçları duygusal, duyumsal ve bilişsel açıdan ele alınmalıdır. Eğer insan sadece bilişsel ve rasyonel bir varlık olarak ele alınırsa, gerçeğe ait düşünce insanda kendiliğinden meydana geleceği için, eğitim burada faal bir etkinlik değil ancak yardımcı bir rol oynar (Ülken, 2013: 29).

Bu noktada vizyon belgesinde eğitim ve eğitilecek insan açısından felsefenin üç temel disiplini olan ontoloji (varlık), epistemoloji (bilgi) ve etik (değer) arasında da bütünlük olması gerektiği savunulur. Bu bütünlük korunarak şu sorular sorulur: “Bildiklerimizle, öğrendiklerimizle ne yapabiliyoruz (epistemoloji), ne olabiliyoruz? (ontoloji) ve verilen eğitim nasıl bir dünyaya yol açıyor? (etik)” (MEB, 2018: 10). Bu üç disiplinde temeli oluşturan ontolojidir. Bilgi ve değer, ontoloji üzerine kurulur. Varlık ya da ontoloji insan hayatının kendisiyken, bilgi insanın eylemesini sağlar, etik ise bu noktada eylemlerin hangi değerlerle ilgili olduğunu anlamaya çalışır. Bundan dolayı Varlık-bilgi-değer arasında hiyerarşik ve yapısal bütünlük oluşturan bir ilişki vardır ve eğitim bu hiyerarşik ilişkiyi göz önünde bulundurarak sistemleştirilmelidir.

Belgede de belirtildiği gibi eğitimin ruhu eğitim felsefesinden; duyuşsal bilişsel yapısı eğitim kuram, yöntem ve uygulama stratejilerinden; somatik yapısı ise eğitim uygulama ve araçlarından beslenir (MEB, 2018: 16). Dolayısıyla nasıl ki insan bölünemez ontolojik bir bütünlüğe sahipse eğitimde tüm araçlarıyla kendi içinde ayrıştırılamayan bir bütünlük olmalıdır.

Eğitim bir ekosistemdir. Bu ekosistemin bileşenleri vardır. Bu bileşenler vizyon belgesinde öğrenci, aile, öğretmen ve okul olarak

belirlenmiş dört unsurdan oluşur (MEB, 2018: 9). Bundan sonra çalışmada sırasıyla okul, öğretmen ve öğrenci değerlendirilmektedir.

4.2. Eğitimin Gerçekleştiği Yer Olarak Okul

Mengüşoğlu eğitimin bir form kazandırma işi olduğunu söyler. İstenen formun kazandırılması önce aile ile başlar ardından yetişkinler tarafından yönetilen kurumlar yani okullar tarafından devam ettirilir. Form vermenin gerektiği gibi olması ve alışkanlıkların, davranışların kazandırılması için, okul ve aile iş birliği içinde olmalıdır (Mengüşoğlu, 2017: 279). Nihayetinde çocuk doğduğu andan okula başladığı zamana kadar onu yetiştiren ailesinin yanındadır. Büyük ihtimalle okula devam ettiği süre boyunca da ailesiyle beraber olmaya devam edecektir. Bunun için okul çocuğun eğitimi için tek merci değildir. Ailenin desteği bu açıdan her daim gereklidir.

Felsefi antropolojiye göre “tarihsel çevre” ve “okul” eğitimin iç içe geçmiş iki ögesidir. Eğitimin amacı, bu iki öge arasındaki ilişki saptandığında ve ikisi de uyumlu hale getirilip geleceğe açıldığında, doğru bir biçimde belirlenmiş olur (Nutku, 2016: 205- 206). Aslında her çevre yeni kuşaklara bir form kazandırma uğraşı içindedir. Ancak çevre iki kutuplu bir kavramdır. Ya aileye ve okula yardımcı olacaktır ya da yardımcı değil engel olacaktır (Mengüşoğlu, 2017: 278). Diğer taraftan uygulanan eğitim sistemi ve anlayışı, içinde geliştiği kültüre özgüdür. Vizyon belgesindeki bu düşünce Ortega'nın da söylediği gibi eğitime dair sorunlara çözüm ararken kültürün ve toplumun özelliklerini göz önünde bulundurmaya gerektirir. Çünkü her eğitim sistemi, içinden çıktığı toplumun bir aynası ve kültürel mirasın aktarıcısıdır. İnsan içinde yaşadığı toplumdan ayrı değildir (MEB, 2018; Mengüşoğlu ve Kaynardağ, 1983: 12).

Eğitim kurumunun ya da okulun temel çıkış noktası, bireyin kendini bilmesini ve tanınmasını sağlamaktır. Yani okul şahsa şahsiyet kazandırmalıdır. Bunun için öncelikle okulların her biri kendileri için şahsiyet oluşturmaları ve ayrı bir şahsiyet gibi düşünülmelidir (MEB, 2018: 21-22). Dahası vizyon belgesine göre okul çağa ayak uydurmalıdır. Bu süreçte en kritik aktör okul yöneticisidir (MEB, 2018: 22). Felsefi antropolojiye göre de okul, düşünceye göre biçimlenir. Eğitim kurumları bir ideye (fikre) göre düzenlenir. Bu ide çevre, yönetici ve eğiticinin eylemleri tarafından desteklenmeli (Mengüşoğlu, 2017: 280) ve somut insan bütünlüğüne dayandırılmalıdır. Dolayısıyla eğitimin idesi “belli olanaklar içinde yaşayan insanın yeteneklerinin özgürce geliştirilmesini” sağlamalıdır (Mengüşoğlu ve Kaynardağ, 1982: 12).

Okul çağa ayak uydurmadığı zamanlar, düşünce okulu kendisine uymaya zorlar; diğer taraftan okul yeni görüşlere ayak uydurmuşsa, düşünce bu görüşleri kenara itmek ister. Bunun sonucunda okulun form verme işlevi yerini hayatta kullanılmayacak bir bilgiler yığına, bir yüke bırakır. Bu ezberci ve taklitçi bir eğitimidir ve bağımsız yargıları engeller. Bunun için okullarda önemli olan öğretilen bilgiden çok tavırlar, davranışlar ve yapıp-etmelerdir (Mengüşoğlu, 2017: 278-280). Vizyon belgesinde de ezber ve bilginin donuk bir yapısı olduğu düşüncesinin, eğitimi değerden yoksun, kültürsüz bir hale getirip, paradigma körlüğüne yol açtığı vurgulanmaktadır. Bunun için yeni bir okul teorisinin geliştirilmesine ihtiyaç olduğu ve “öğretmen, sınıf, okul, ilçe, il ve merkez teşkilatı iç içe halkalar şeklinde, çocuğu destekleyen yönlendiriciler olması” gerektiği dile getirilmiştir (MEB, 2018: 22).

Belgeye göre 21. yüzyılda eğitim sadece okulla sınırlandırılmaz bir yapı ihtiva etmektedir (MEB, 2018: 22). Öğrencilerin sorunlarına yenilikçi çözümler getirebilmesi ve bu çözümleri disiplinler arasında çok yönlü düşünme ile ortaya koymaları beklenir. Belgede çok yönlü düşünmenin araçlarından biri teknoloji olarak kabul edilir. Teknoloji “sorunları çözmeye” ve “hayalleri hayata geçirme” aracı olarak kullanılmalıdır. Çünkü öğrenme, merakın giderilmesi, katılımcı olma, deneyimleme ve sorgulama gibi süreçleri içerir. Basılı materyaller bu amaç için yetersiz kalabilir. Bundan dolayı, bireysel ya da grup çalışmasına ilişkin ortamlar dijital içeriklerin sağladığı araçlarla oluşturulacaktır. Bu içeriklerin kavramsal derinliğinin olması, konu bütünlüğü taşıması, gerçek yaşamla bağlantılı olması, interaktif deneyler, canlandırmalar, simülasyonlar içermesi ve disiplinlerarası iş görmesi gibi özelliklere sahip olması gerekmektedir. Böylece öğrencinin bilgi, beceriye ulaşması, öğrenme motivasyonunun artırılması ve günlük yaşam deneyimleri kazanması hedeflenmektedir. Burada amaç eşit öğrenmeyi ve öğrenmenin sınıfı aşmasını sağlamaktır (MEB, 2018: 72-73). Belgedeki bu hedefler felsefi antropoloji açısından değerlendirildiğinde eğitimin pasif yönü ile yönetilen eğitim yönü üzerinde durmak gerekir. Akdeniz’e göre “pasif eğitim”, bireyin kendisine kadar olan başarılarla dayanır; okulun ve yöntemin olduğu “yönetilen eğitim” ise bireyin kendinden önce oluşturulmuş başarılarının üzerine yeni başarılar eklediği eğitimidir (Akdeniz, 1996: 49). Eğitimle beraber bireyin pasif durumdan aktif duruma geçmesi önemlidir. Eğitilecek bir birey pasif olarak kendinden önceki başarıları devralırken, süreç ilerledikçe kendisinin de yeni başarılar ortaya koyması gerekir. Bu durumun yeni eğitim vizyonun da nasıl belirlendiğini görmek için eğitim kademeleri arasında öğrencinin ve eğitimin nasıl tanımlandığı incelenmelidir.

Belgede erken çocukluk 5 yaş olarak tanımlanır ve bu yaşın zorunlu eğitim kapsamına alınması gerektiği söylenir. Bu kararın gerekçesi, çocuğun sosyal, duygusal, bilişsel, dil ve motor gelişiminin azami düzeyde desteklenmesi ve hayat boyu sürdürebilmesi için ideal bir yaş aralığı olduğu şeklinde sunulur. Yaz dönemlerinde çocuk ve ailenin talebi doğrultusunda “oyun temelli gelişim etkinliklerinin yer aldığı yaz okulu programlarının” kurulması amaçlanmaktadır. Bu bölümde göçmen olan, mevsimlik tarım işçiliği yapan, okulsuz köylerde ya da köy altı yerleşim birimlerinde yaşayan çocuklar için, gidecekleri okulda hızlandırılmış ve uyum sağlamalarını kolaylaştırıcı öğretim programları geliştirileceği söylenir (MEB, 2018: 78-82). Bu “durumsallık” açısından önemli bir gelişme olsa da hızlandırılmış eğitime çocuğun uyum sağlaması konusunda başarılı olunması için formel nicel bir eğitim olmaktan ziyade niteliğe önem veren bir eğitim uygulaması olması gerekmektedir.

Belgede temel eğitim için okul “çocuğun somuttan soyuta geçip, kavramsal öğrenmenin gerçekleştiği yer olarak tanımlanır” (MEB, 2018: 87). İlkokul ve ortaokul döneminden oluşan temel eğitim için belirlenen hedefler şu şekildedir: Öğrencinin değerlendirilmesinde not yerine çok yönlü değerlendirme sistemi kurulacaktır. Çocuğun bütüncül gelişimi esas alınacak ve bu doğrultuda derslerle ilgili programlar yeniden yapılandırılacaktır. Teneffüs ve serbest etkinlik saatleri düzenlenecektir. Tasarım beceri atölyeleri kurulacaktır. Çocuğun yaşadığı bölgenin olanaklarını (üretim, kültür, sanat, coğrafî kapasite, bitki ve hayvan türleri, yemek, oyun ve folklor gibi) bilmesi ve bunların derslerle bütünlük olarak sunulmasına ağırlık verilecektir. Burada ev, sokak, dijital ortam ve okul bir bütün olarak düşünülecektir (MEB, 2018: 84-88). Bu ifadeler çocuğun gelişim sürecini gözetmesi, okula uyum sağlaması, okuldaki eğitimi süreci boyunca hangi formu kazandığının değerlendirilmesi ve çevresel bütünlük ile ortamın bir aradalığının öne çıkarılması bakımından önemlidir.

Vizyon belgesinde Ortaöğretimin değişen dünyanın becerilerini sağlamak adına önemli olduğu vurgulanır. Sonuç değil sürecin, farkındalığın ve duyarlılığın altı çizilir. Bu amaçların gerçekleşmesi için, zorunlu ders saatlerinin azaltılması, derslerin derinleştirilmesi, alana ilişkin seçimin 9. sınıfta yapılması ve alanlar arası yatay geçiş imkânı sağlanması, toplumsal sorunlara çözüm arayabilme becerisinin kazandırılması gibi bazı düzeltmeler yapılması gerektiği söylenmektedir (MEB, 2018: 92-95). Ortaöğretim kademesinde bulunan Fen ve Sosyal Bilimler Liseleri, İmam Hatip Liseleri ve Mesleki ve Teknik Eğitim

başlığı altında Meslek Liseleri ele alınır. Ancak tüm bu bölümler okunduğunda bu farklı lise türleri arasında bir bütünlük olmadığı görülür. Oysa Akdeniz'in belirttiği üzere "eğitime bir bütün olarak yaklaşmak gerektiği" gibi eğitim kurumları arasında bütünlük kurmakta önemlidir (Akdeniz, 1996: 48). Liseler arasında bu bölünmüşlük Günay tarafından İmam-hatip liselerinin lehine sonuçlanmasını şeklinde değerlendirilir. Ona göre diğer liseler içerisinde, özellikle İmam-Hatip liseleri öne çıkarılmıştır (Günay, 2021: 45).

Vizyon belgesindeki ifadelerden hareketle eğitim kurumları arasındaki bu kopukluk gerek eğitim kurumunun gerek eğitilecek insanların parçalanmasına ya da parçalanmış bir biçimde ele alınmaya devam edilmesine sebep olabilir. Şöyle ki belgede yazılanlardan yola çıkarak Fen ve Sosyal Bilimler liselerinde "bilim üreten insan", İmam Hatip Liselerinde "değer üreten insan", Meslek Liselerinde "çalışan insan" nitelikleri öne çıkarılacak biçimde eğitim planlanmıştır. Fakat hem pratik olarak hem felsefi antropoloji açısından bakıldığında söz gelimi meslek lisesinde eğitim gören bir öğrencinin salt çalışan bir insan olmasını beklemek de pek makul görünmemektedir. Mengüşoğlu'nun ortaya koyduğu fenomenler açısından çalışan bir insanın değer de üretmesi beklenir. Mesleki Teknik Liselerde çalışmanın yanında iş ahlakı gibi değerler üretmesi de beklenmelidir.

Diğer taraftan Mengüşoğlu eğitimin tek yanlı olmasını ve böyle bir eğitimden geçen insanların çağımızda "uzman" olarak nitelendirilmesini eleştirir. Tek başına ne bilim ne din ne de meslek insanın insan olma yolunda hazırlayamaya yetmemektedir. Hatta bu durum Mengüşoğlu'nun da belirttiği gibi "insanın kendisini yetiştirme olanağını ortadan kaldırır" (Mengüşoğlu, 2017: 281).

Felsefi antropolojiye göre okul, kişinin bilinçli olarak kendini eğittiği yerdir. Bu bilinç önemlidir çünkü kişinin kendini geliştirmesinin yoludur. Okul özellikle de üniversite insanın kendini yetiştirmesi için bir sıçrama tahtasıdır. İnsan ancak kendi kendini yetiştirmesi ile form kazanabilir. Bu form statik değil, dinamik karakterlidir. Bu yüzden kendini geliştirme "yaptım" diyebileceğimiz bir şey değildir, bir oluşturma (Mengüşoğlu, 2017: 281). Bu oluş içindeki etkenlerden biri de öğretmendir.

4.3. Eğiten Bir Varlık Olarak Öğretmen

Öğrenci bir ferttir yani şahsiyettir. Şahsiyet sahibi olmak Mengüşoğlu tarafından da önem atfedilen bir konudur. Şahsiyet, karakter sahibi olmak demektir (Mengüşoğlu, 2017: 85). Öğrencinin şahsiyet

kazanması için şahsiyeti olan bir öğretmen tarafından eğitilmesi gerekir. 2023 Eğitim Vizyon belgesinde de istenen hedefe ulaşmak için öğretmen belirleyici unsur olarak görülür. Çünkü öğretmenin şahsiyet sahibi olması, eğitim ve öğretim sırasında kullanılan tüm materyallerden ve içeriklerden daha değerlidir. İşte bu sebeplerden dolayı Vizyon belgesinde, eğitimin merkezinde öğrenci bulunurken, öğrencinin yetişmesinde en büyük rolün öğretmene düştüğü işaret edilir (MEB, 2018: 9).

Şahsiyet sahibi öğretmenin önemi öğrencinin şahsiyet kazanmasına olanak verirken önemli olan şunun veya bunun söylemesi değil, aynı zamanda bunların yapılmasıdır. Bundan dolayı öğütler yerini canlandırmaya ve örneklerle bırakmalı ya da bu şekilde tamamlanmalıdır. Çünkü “eğitme ve eğitilebilme soyut fikirlerle, öğütlerle elde edilemez. Eğer bir memlekette ağaç sevgisi yoksa, ormanlar yakılıp yıkılıyorsa, eski ve yeni sanat eserlerinde saygısızlık varsa, her yeri öğütlerle donatsak da durumu değiştiremeyiz”. Ancak ağaç sevgisi ya da sanat sevgisi yeni bir hayat biçimi olduğunda bu durum değişecektir. Çünkü insan tarihsel bir varlıktır. Bir başarı bir kez ortaya konduğunda kaybolmaz, nesillerce aktarılır ve devredilir (Mengüşoğlu, 1971, Akt. Nutku, 2016: 205). Bunun için bilmek bir yönüyle bir işin ne olduğunu öğrenmekken, diğer yönüyle bu işin ne için yapıldığını öğrenmektir (Nutku, 2016: 206). Yani öğrenci örnek olarak öğütleri değil, büyüklerin tavırlarını hareketlerini değer duygusu ile alır ve taklit ederek benimser. Bundan dolayı çocukta ortaya çıkan bir davranış bozukluğu aslında yetişkinlerdeki tavır ve davranış bozukluğundan kaynaklanır (Mengüşoğlu, 2017: 284-287).

Öyleyse eğer eğitimle, öğrenci insan olma yolunda ilerleyecekse, buradaki en büyük rolün öğretmene düştüğü söylenmelidir. Vizyon belgesinde öğretmenin öğrenciye kazandıracığı bilgi ve beceriden önce, daha önemli olarak öğretmenin öğrenciyle etkili iletişim kurmasının gerektiği üzerinde durulur. Öğretmenin ilk vazifesi her çocuğun kendi içinde saklı olan “müfredatı açığa çıkarmak, merakını tetiklemek, onu cesaretlendirmek ve tutkusunu” ortaya çıkarmaktır (MEB, 2018: 21). Felsefi antropoloji açısından da önemli olan öğretmenin her öğrenci için insan olmanın yolunu açmasıdır.

Vizyon belgesinde öğrencinin bireysel farklılıklara sahip olduğu ve öğretmenin bu farklılıkların bilincinde olarak öğrenciye uygun çeşitli öğrenme biçimlerini uygulaması gerektiği söylenir. Müfredat, materyal ve öğrenme ortamı bu farklılıklara göre tasarlanmalıdır (MEB, 2018: 21). Felsefi antropolojiye göre de öğretmen ve öğrenci yan yana hareket

ederek hem insan başarılarının maddi koşullarını yaratmalı hem de ortaya çıkan başarı ve ürünü diğer kuşaklara aktarmalıdır (Özcan, 2016: 398).

Diğer bir konu da eğiten bir varlık olarak öğretmenin durumu, yaşantısı, olanakları, değerlerinin vizyon belgesinde nasıl ifade edildiğidir. Bu durum, vizyon belgesinde “çabaların başarısının, uygulamada büyük ölçüde öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin mesleki yeterliliklerine, algularına ve adanmışlıklarına bağlıdır” şeklinde ifade edilir (MEB, 2018: 41). Belgede daha çok öğretmenin sahip olacağı ekonomik ve hukuki hakların yanında mesleki yeterliliklerini arttırmaya dönük uygulamalardan bahsedilir. Bunun için mesleki gelişimin sürdürülmesi amacıyla “öğretmenlik mesleği uzmanlık programının açılması”, öğretmenlerin yurt dışına gönderilmeleri, lisansüstü eğitimlere teşvik edilmesi gibi uygulamalarda bulunulması amaçlanmaktadır. Bu amaçlardan özellikle lisansüstü programlarının, öğretmenin 21. yüzyıl becerilerini kazanması üzerine kurulu olduğu ifade edilir (MEB, 2018: 41-45). Öğrenme Analitiği Platformu kurularak öğretmenlerin mesleki gelişim ihtiyaçları, öğrencilerin bireysel performanslarına karar verme becerileri vd. değerlendirilmesi hedeflenmektedir (MEB, 2018: 29). Ancak burada şöyle bir soru gündeme gelmektedir: “Öğrencilerin insan olma yolunda sadece bu becerileri kazanması mümkün değilken, öğretmenin insan olma yolunda bu becerileri edinmesi ne kadar mümkündür?”

Eğiten bir varlık olarak öğretmen aynı zamanda çalışan da bir varlıktır. Bunun için ondan beklenen işine kendini adanması ve işini sevmesi, bunun sonucunda da ona bir anlam yüklemesidir. Bu anlam yükleme, işine karşı atfettiği değer ile ilgilidir. Bunun için öğretmenden beklenen işini yüksek değerler tarafından yönetilen bir şekilde yapması, verimli ve yaratıcı çalışmalar ortaya koyması, şahsiyeti için ikinci bir doğa haline getirmesi ve varlığının bir yönü olarak ortaya koymasıdır (Mengüşoğlu, 2017: 264). Ancak Eğitim Vizyon belgesinde öğretmene yüklenen bu sorumluluk ve felsefi antropoloji açısından anlamlı çalışma olarak yorumlanan, çalışma ve kendini işine verme fenomenleri eğitimle elde edilemez. Bu insanın ya da öğretmenin içinden gelmelidir.

Vizyon belgesinde öğrenme ve yönetimin odağında öğrenci öğrenmesinin olduğu bir sistem için öğretmen ve yöneticilerin iş yükünün azaltılması hedeflenmektedir. Öğretmen bilmek, olmak, yapmak silsilesi içinde yer almalı buna göre faaliyette bulunmalıdır (MEB, 2018: 29, 41). Çocuğa ne öğretmeli, nasıl öğretmeli soruları eğitimin sisteminin oluşturulmasındaki etkenlerden biridir. Ancak eğitim dönüp dolaşp yine öğretime bağlanacaktır. Bunun için eğitim sistemi öğretim sistemine

bağlıdır (Ülken, 2013: 39) ve öğretmen bu sistemin en önemli unsurlarından biridir. Öğretmen yönetici ya da güdücü değil rehber ve usta olarak varolmalıdır. Öğrenciyi, öğrenme topluluğunun saygın birer ferdi olarak” görmelidir (MEB, 2018: 21).

4.4. Eğitilen Bir Varlık Olarak Öğrenci

Açıklanan belgede öğrencinin gelişmiş iradeye, meraklı, ilgili ve kendini yetiştirmek isteyen bireylere dönüştürülmesi amaçlanır (MEB, 2018: 22). Bunun için eğitim salt bilgi aktarımı olarak görülmemeli ve ezbere dayalı eğitimin artık son bulması gerektiği vurgulanır. İnsan, Aristoteles’in de söylediği gibi “doğal olarak bilmek ister” ama doğallık bozulursa çocuğun tarihsel varlığı sekteye uğrayacaktır. Ezber ya da bir şeyin zorbaca öğretimi çocuktaki bu doğal eğitimin kaybolmasına yol açacaktır.

Ezber; anlama, yorumlama, değerlendirme ve düşünmeyi kısıtlar. Burada ancak varolan düşünceler tekrar edilir. Ancak eğitim, bilgi ve deneyimler sayesinde öğrencinin düşünmesini sağlamak üzerine kurulmalıdır. Öğrencinin düşünmesini sağlamak, düşüncesi hakkında doğru ya da yanlış yargılarda bulunmak demek değildir. Kazandırılmak istenen, karşılaştığı herhangi bir düşünce hakkında sorular soran ve sorgulayan bir tavır içinde bulunmasıdır. Böylece bu eğitimi almış bir birey hayatı boyunca düşünme hakkında öğrendiklerini devam ettirebilir ve kendi başına öğrenebilir. Ezbere dayalı eğitimle ilgili vizyon belgesinde görülen bir diğer vurgu ise yarışmaya ve elemeye dönük merkezi sınavların yerini, “akıl yürütme, eleştirel düşünme, tahmin etme, zihinsel becerileri sınama gibi özelliklere sahip” sınav uygulamalarına bırakması gerektiğidir. Bunun için “sınavların amaç, içerik ve soru tipine bağlı olarak yeniden yapılandırılacağı” belirtilir (MEB, 2018: 34).

Eğitim bir süreçtir, sonuç odaklı olmamalıdır. Bunun için vizyon belgesinde eğitim “mekanik bir sistem ve işleyiş olarak değil, merkeze insanı koyan salt işlevsel olarak görülmeyen bir sistem” olarak ele alınır. İşlevsellik ve pragmatizm arasında bir eğitim sistemi inşa etmek mümkün olmayacağı için vizyon belgesinde “bilgiyi yalnızca uygulanabilirliği ve işe yaradığı ölçüde doğru kabul eden pragmatizm” eleştirilir (MEB, 2018: 15-16). Eğitim pragmatik değil, paradigmatik bir dönüşümle ele alınmalıdır (MEB,2018: 8). Felsefi antropolojiye dayanan eğitim anlayışında da pragmatik insan anlayışı reddedilir. Çünkü pragmatik insan görüşüne dayanan eğitim, insana form verip, onu geliştirmekten ziyade belirli amaçlar için araç olarak hazırlar (Mengüşoğlu, 2017: 280-281). Bu açıdan Vizyon belgesiyle Mengüşoğlu’nun düşüncelerinin uyumlu olduğu görülür.

Vizyondaki belirlemelerden bir diğeri de bilginin sadece epistemolojik değil aynı zamanda ontolojik bir boyuta ve bütünlüğe sahip olduğudur. Bunun için bilgi “teorik, pratik, ideolojik ve inançsal biçimlerde parçalanmamalıdır” (MEB, 2018: 16). Çünkü epistemolojinin pratik alandaki karşılığı, öğrenmeye olanak tanıyan epistemik kazanımlar ve insan hayatını şekillendiren eğitim uygulamalarıdır. Fakat eğitimi ele alırken sadece epistemoloji açısından ele almak yetmez. İnsan olma, anlam verme, geleceği inşa etme amaçlarına ulaşabilmek için statik, determinist ve sadece epistemolojiyi temele koyan bir eğitim anlayışıyla hareket etmek yerine eğitime (Şekerci, 2021: 516,508-509) ontolojik bir boyutta kazandırılmalıdır.

Felsefi antropoloji açısından da bilgi, varlığa nüfuz etmeli, varlığı bize tanıtmalıdır. İnsan ancak bu tür bilgi ile dünyadaki yerini anlayabilir. Bilginin konusu insan-insan ve insan-dünya ilişkisini kapsamalıdır. Bu ilişki de özne-nesne ayrımı ve tecrit yoktur. Eğitimde ancak böyle bir bilgi türü bize hayat hakkında fikir verir. Bundan dolayı bilgi, değer ve değerlendirmeyi içine alır. Bilgi, insan, dünya ve hayattan kesildiği anda “boş dönen bir çark” haline gelir, bir etiketten ibaret olur ve kaotik bir manzaraya neden olmaya başlar. Bilginin konusu olan hayat ve dünya ise “somut durumlar zinciridir”. İnsan bundan dolayı hayatla hesaplaşmak ister, onun bilgisine sahip olmak ister (Mengüşoğlu, 1955: 56). Hayat merak edilmesi gereken bir oluşturdur. Eğitim en başta hayata karşı merak uyandırmalıdır.

Öğrenci, öğretmenin öğrettiklerini alır pratiğe ve teoriye geçirip işlemek için inisiyatif kullanır. Anlama ve öğrenme böyle gerçekleşir. Bundan dolayı hiçbir öğretmen çocuğun elindeki bu inisiyatifi almak istemez. Çünkü iyi bir öğretmenin rolü anlamayı kolaylaştırmak ve yeni değerler yaratmaktır (Ülken, 2013: 39-42). Vizyon belgesinde “öğretmen ve diğer yetişkinler, bilgi transferi yerine hissetme, düşünme ve yapmayı tetikleyen yöntemlerle rehberlik etmesi gerekir” ifadesi felsefi antropolojik eğitim anlayışıyla uyum içindedir (MEB, 2018: 21).

Deneyim felsefi antropoloji için hayati bir öneme sahiptir. Çünkü insanın sahip olduğu fenomenler ve bilgiyi elde ettiği deneyim üzerine temellenmektedir (Mengüşoğlu, 1952: 148). Sadece tek bir alanda değil, söz konusu insan olduğunda deneyim her zaman önemlidir. Bu durumda yayınlanan vizyon belgesindeki ifadelerden yola çıkarak eğitim ve öğretimde deneyime nasıl yer verildiği incelenmelidir. Vizyon belgesinde zorunlu ders saatlerinin süresi azalacağı ve kişiselleştirme ile uygulamaya zaman ayrılacağı ifade edilir. Önemli olan öğrenme içeriklerinin kazandıracağı becerilerdir. Beceri kazanımına yol açan içeriklerin ilgili,

ilişkili, geçirgen, analitik ve birbirini tamamlayıcı olmasına özen gösterilecektir. Bunun için etkinliklerin bilim, sanat, kültür odaklı yapılması gerektiğinin ve müfredat düzenlemesine gidileceğinin altı çizilir. Oluşturulacak atölye ve yapılacak etkinlikler somut mekânda gerçekleştirileceği ayrıca problem çözme, eleştirel düşünme, takım çalışması, çoklu okur-yazarlık gibi becerileri kazandırması gerektiği vurgulanır (MEB, 2018: 25).

Eğitimde önemli olan deneyim zenginliğidir. Deneyim alanına dayalı verilecek bilgi objektif bir zemine dayanmalıdır. Çünkü somut insan hayatı temele alındığında insan-insan ilişkisinde çatışma ve baştan çıkarmalar mevcuttur. İşte bu çatışmaları durdurmanın yolu objektiflikten geçer (Mengüşoğlu, 1957: 105-106). Vizyon belgesindeki öğrencinin yoğun ve rekabetçi dünyaya en iyi şekilde hazırlanması gerektiği (MEB, 2018: 5) ile ilgili söylemler bu çatışmaları arttırmaya yönelik gibi görünür. Bu noktada Ülken tarafından biyo-psişik varlık olarak çocuğun gerilme ve gevşeme dönemleri olduğunu vurgulaması önemlidir. Ona göre hayat gerilme ve gevşeme ile yükselme ve alçalma biçiminde oluşmaktadır. Gerilme aklın aktifliğini, gevşeme ise telkin ve sempatinin yoğun olduğu dönemlere karşılık gelir. Gerilme döneminde objektiflik hüküm sürer ve bu hal yarışma hali demektir. Çocukta gerilmenin baskın olduğu dönemlerde yarış çabası uyanır. Buraya kadar söylenenler vizyon belgesinde söylenenlerle uyumludur. Ancak Ülken hiçbir çabanın uzun süre aynı şiddetle devam edemeyeceğini, yorgunluk belirtileriyle beraber gerilme döneminde gevşeme dönemine geçileceğini söyler (Ülken, 2013: 74). Bu durumda Vizyon belgesinin daha ilk sayfalarında dile getirilen “rekabetçi dünyaya hazırlanma” düşüncesi tekrar değerlendirilmelidir. Rekabet ve yarışmanın baskın geldiği dönemler olmakla birlikte, bu dönemlerin sürekli hale gelmesi, rekabetin ana amaç olarak benimsenmesi, eğiten ya da eğitilen fark etmeksizin, “insan olma” süreçlerinin önüne geçmesi büyük bir sorundur.

Eğiten-eğitilebilen bir varlık olarak insan yalnız öğrenmekle kalmaz, öğrendiğini yeni buluşlarla iletir. Çünkü öğrenci dünya içinde edilgen değil etkin bir pozisyondadır. O sadece algılayan değil algıladıkları üzerinde düşünebilen, sorgulayan ve tartışabilen bir varlıktır. Bilgi ve deneyimin dönüştüğü başarının devingenliği insanı olanak varlığı haline getirir. Başarıların yol açtığı bu olanaklar eğitim tarafından gerçekleştirilebilir (Alkayış, 2018: 67). Belgede okul bir yaşam alanı olarak görülür. Bunun için çocuğun sosyal, akademik ve bireysel gelişimine uygun olması gerektiği vurgulanır. Okul gelişiminde başarılar

okulun imkânları göz önüne alınarak değerlendirilmelidir (MEB, 2018: 27).

Vizyon belgesine göre insanın “rasyonel ve başarmak zorunda olduklarından ibaret bir varlık olarak” ele alınması eleştirilir (MEB, 2018: 14). Çünkü insan sadece bunlarda ibaret değildir. Dahası insanın insan olma yolundaki tek etmen de onun başarıları değildir. Esasında burada vurgulanması gereken husus bugün kullanılan “başarı” kavramı ile Mengüşoğlu’nun işlediği “başarı kavramının birbirinden farklı içeriklere sahip olmasıdır. Biz başarı derken “bir işe başlayıp onu hedeflenen şekilde bitirmeyi ya da sonuçta amacın gerçekleşmesini anlarız. Ancak bu tür bir başarı, olmuş-tamamlanmış sürecin sonucudur. Oysa felsefi antropolojiye göre başarı, yukarıda belirtilen fenomenlerin tümü ve bu fenomenlerle insana ilişkin bütünlüğün yakalanması demektir. Buna göre çocuk başarılar dünyasının içine doğar ve onlarla form kazanır. Bu noktada vizyon belgesindeki eleştiri ile Mengüşoğlu’nun “başarı” anlayışı örtüşmektedir.

Mengüşoğlu’na göre insan başarıları sabit bir özellik değil, içinde edimsellik barındıran bir aktivitedir. Başarıların basamağı ne kadar düşükse form kazandırmada o ölçüde basit ve ilkeldir. Basamağın düşük ya da yüksek olmasındaki etken çevredir. Eğer çocuk çevrenin başarıları yüksek bir basamakta bulunuyorsa o zaman alışkanlık ve davranışları en uygun ve sağlıklı yolla kazanır (Mengüşoğlu, 2017: 276). Eğitimden beklenen çocuğun anlam verme, amaç belirleme ve değerlendirebilme davranışını ortaya çıkarmasıdır.

Yüksek değerler, manevi alandaki tüm duygu ve düşünceleri; araç değerler, ilgi ve çıkarların değerlerinin yönettiği, her türlü maddesel değerleri; davranış değerleri ise, birtakım davranış kalıplarını yöneten, toplumsal ve sosyal görüşler, alışkanlıklar, ulusların gelenekleri gibi değerleri oluşturur. Değer duygusunun geliştirilmesi ve aktifleştirilmesi eğitim yoluyla sağlanır. Eğer öğrencinin içinde bulunduğu çevre araç değerler tarafından yönetiliyorsa çocuğun yüksek değerlere dair duygu geliştirmesi zorlaşabilir (Mengüşoğlu, 2017: 161-168, 215). Mengüşoğlu, değer bilincinin işlenebileceği fakat değer duygusunun bir başkasına bilgi aktarır gibi aktarılamayacağı görüşündedir.

Değerlendirme, anlam verme, amaç belirleme ve bu amaca yönelme, bilmenin ve öğretmenin getireceği sorumlulukla ele alınması gereken konulardır. Pratik uygulamalar “... yapıyorum” ile ifade edilirken, teorik uygulamalar “... biliyorum” şeklinde ifade edilir. Teori ile pratik ya da bilmek ile yapmak arasında “sorumluluk” daha çok pratik olanla yani “yapmak” ile ilişkilendirilir. Ancak Nutku’un da ifade ettiği

gibi bilmekte sorumlulukla ilgilidir. Çünkü her bilgi olumlu değildir, olumsuz bilgiler de vardır. Önemli olan bireyin bu sonucu önceden kestirebilmesidir. Çünkü bilmek “herkes için yaşamın sürdürülmesi için” gerekir (Nutku, 2016: 156-158). Yeni oluşturulacak eğitim sisteminde pratik-teorik, yapmak ve bilmek arasındaki ilişkiler göz önünde bulundurulmalı, öğrenciler bu bakış açısıyla bilmenin sorumluluğunu üstlenebilecek bireyler olarak yetiştirilmelidir.

5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Felsefi antropoloji insanı diğer tüm varolanlardan ayrı müstakil bir varlık olarak görür. İnsanın bu farklı tarafını görememek, onu nedenselliğin kucağına bırakmak, yaptığı tüm kötülükleri ve ahlaki eylemlerinin değiştirilemez bir doğaya sahip olduğunu kabul etmek demektir. Fakat bu kabul oldukça irrasyonel bir kabuldür. Çünkü insan yaşantısı biriciktir, insan özgürdür. Bu özgürlükle kaçamayacağı sorumluluk alanının içine girer. İnsan hakkında dini, bilimsel ya da felsefi görüşler onun sorumluluğunu yok sayamaz.

Özgür ve sorumluluk sahibi insanın eğitimi sadece bilgi aktarımı şeklinde gerçekleşmemeli, eğitim sistemi, sistemin öğretmeni ve tüm eğitim kurumları insanın mahiyetini bilerek işe başlamalıdır. Eğitim politikanın, dinin ya da dini grupların etkisi altında da bulunmamalı hatta bunlardan olabildiğince uzak durmalıdır. Gerekliğinde kendini eleştirmeli dışarıdan gelen eleştirilere de kulak kapatmamalıdır.

2023 Eğitim Vizyonu ise eğitim sistemindeki eksikliklerin eleştirilmesi üzerine ortaya konan yeni bir vizyondur. Vizyon, tespitin yapıldığını fakat pratik değil teorik düzeyde belirlemelerin ortaya koyulduğunu ifade eden bir sözcüktür. Dolayısıyla bu metin henüz somut pratik uygulamaların değil, teorik alt yapının eleştirisini yapmaktadır.

Vizyon belgesinde sunulan teorinin insanın neliği ile başlaması ve hem insanın hem sistemin epistemolojik, ontolojik ve değer alanında bütünleştirilmesi gerektiği önemlidir. Felsefi antropolojinin insan anlayışına uygun değerlendirmelerle insan ele alınmış, eğitilen bir varlık olarak öğrencinin önceliği her seferinde vurgulanmıştır.

Eğiten bir varlık olarak öğretmenin de görev bilincine sahip olması, işine değer vererek yapması ve sorumluluk alması felsefi antropoloji için önemlidir. Vizyon belgesinde sunulanın altında, bu ifadeler neden olan koşullar incelendiğinde öğretmenin bu kadar etkin olmadığı görülmektedir. Öğretmen nesnel olarak kabul edilen sistemin düşünceleri üzerine kendi değer yargılarını da oluşturabilmelidir. Hem kendi bütünselliğinin hem öğrencisinin bütünselliğinin farkına varmalı ve

pratik olarak bu şekilde eylemelidir. Bu noktada öğretmen yetiştirme programları ile 2023 Eğitim Vizyon belgesi arasındaki ilişki kurulabilir.

Öğretmen ve öğrencinin yer alacağı çeşitli okul türleri konusu, Vizyon belgesinde belki de düşünsel temeli en zayıf bölümler arasında yer almaktadır. Özellikle Ortaöğretim kademesinde bulunan farklı eğitim veren lise çeşitliliği arasında bir bütünlük görülmemektedir. Elbette ki farklı zemine oturtulan eğitim kurumları olmalıdır. Ancak bu farklılık içinde kurumların bir amaç birliğine varmaları gerekir. Nasıl ki eğitilecek insan bütünsel ve sürekli yapma-etme faaliyetinde bulunarak ileri doğru bir atılım gerçekleştiriyorsa, eğitimin kendisi de bölünmez bir bütünlük ve bütünsel bir amaç sergilemelidir. Bu amaç; insan olma bilinci, insanın değerleri ve bu değerlerin bilinciyle yaşayan bireyler yetiştirmek olmalıdır. Bilim, sanat, kültür, meslek, din gibi alanlardan faydalanılarak bu değerleri koruma ve geliştirme süreçleri desteklenebilir. Bu değerler Mengüşoğlu'nun belirttiği davranış değerleri, araç değerler ve yüksek değerler göz önünde bulundurularak oluşturulabilir. Eğitim sürecinde eğitilen bir varlık olarak öğrenci yüksek değerler tarafından yönetilen bir hayat tasavvuru kurabilmelidir.

2023 Eğitim Vizyonu belgesine bütünsel olarak bakıldığında, çelişkili söylemlerin olduğu görülür. Bir taraftan “rekabetçi birey” anlayışı öne çıkarılırken, diğer taraftan “rekabeti kutsayan bilgi toplumunun geride bırakılması” gerektiği ifade edilir (MEB, 2018: 6-7). Aynı çelişkiler 21. yüzyıl becerilerinin yüceltilmesi ve 21. yüzyıl becerilerinin bu kadar da etkili olmaması gerektiği yönündeki söylemlerde de görülür. Bu söylemler metnin içine dağılmış halde bulunmaktadır. Diğer taraftan bir bölümde “PISA sınavında öğrencilerin arzu edilen puanları alması” hedeflenirken, bir başka yerde “PISA sınavının sadece bilişsel içerikleri ölçmeye dönük olduğu için tek kanatla uçmaya benzediği” söylenerek değersizleştirilir (MEB, 2018: 74, 17). Daha önce de ifade edildiği gibi “vizyon” teoriye işaret eden bir kelimedir. Teori pratiğe giden yolu açacağı için teorideki çelişkiler pratikte de çelişkilere yol açabilir, hatta pratiği çıkmaza sokabilir. Tutarlılık, süreklilik ve bütünlük sağlamak adına eğitim uygulamalarını, çelişkilere yer vermeyen bir teori üzerine inşa etmek gerekir.

Böylesi bir teori kurarken öğrencinin de kendine ait gerçeklikleri ve yaşamı olduğu, yaşantısının sadece okuldan ibaret olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. En nihayetinde insana öğrenci kimliği edindiren eğitim, onun bölünmez varlığını ve yaşantısını göz önünde bulundurulmalıdır. 2023 Eğitim Vizyon belgesinde yer yer bütünlük göz önünde alınmış yer yer göz ardı edilmiştir. Oluşturulacak eğitim vizyonu

tutarlılığını kuramsal ve teorik alt yapıdan alır. Uygulama safhasında teori test edilir, gerektiğinde değiştirilir. Ancak teorinin düşünsel temelleri ne kadar sağlam olursa bu tür sorunlarla o kadar az karşılaşılır. Bu konuda kendi kültürümüz ve eğitim çevremizden yetişmiş Takiyettin Mengüşoğlu'nun düşünceleri eğitim sorunlarımıza ışık tutabilecek niteliktedir.

KAYNAKÇA

- Akdeniz, H. (1996), Felsefi antropoloji açısından eğitimi problemi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Alkayış, A. (2018), Felsefi antropoloji bağlamında eğitim-dünya barışı ilişkisinin yeniden düşünülmesi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alkayış, A. (2020, Aralık 12-13). *Felsefi Antropoloji Bağlamında Eğitim*. Selçuk 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Uluslararası Bilimler Akademisi Derneği, Konya.
- Bayraktar, O. (2022), Ontoloji ve epistemoloji arasında eğitim sorunu, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çıvgın, A. (2014). Ontolojik Temellere Dayanan Felsefi Antropoloji. *Mavi Atlas*, 3, 109-121.
- Çotuksöken, B., (2001). *Cumhuriyet döneminde Türkiye'de öğretim ve araştırma alanı olarak felsefe*. (1. Baskı). Türkiye Felsefe Kurumu Derneği.
- Çotuksöken, B. (2014a). Etiğe antropontolojik yaklaşım ve İoanna Kucuradi'de durum etiği. B. Çotuksöken, H. Şimşak & G. Uygur (Eds.), *Çağın Olayları Arasında (1. Basım, ss. 49-63)*. Tarihçi Kitabevi.
- Çotuksöken, B. (2014b). Giriş. B. Çotuksöken, H. Şimşak & G. Uygur (Eds.), *Çağın Olayları Arasında (1. Basım, ss. 7-10)*. Tarihçi Kitabevi.
- Doğan, S. (2019). 2023 Eğitim Vizyonu Belgesine İlişkin Okul Yöneticileri ve Öğretmen Görüşleri. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 8(2), 571-592. <http://dx.doi.org/10.30703/cije.550345>

- Doğrucan, M. F. ve Karabulut, D. (2018). İnsan Anlayışının Ontolojik Bağlamıyla Felsefi Antropolojisi, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17 (2), 726-739.
- Dombaycı, M. A. (2014). A Study Into Philosophical Anthropology Of The Teaching Of Philosophy In Turkey. *The Anthropologist*, 18 (2), 315-324.
- Günay, M., (2021). *Eğitimin felsefesi felsefenin eğitimi*. (1. Baskı). Sentez Yayınları.
- İyi, S. (2000). Yüzyılımızda İki Antropoloji Anlayışı Heidegger ve Mengüşoğlu. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi*, 2, 57-67.
- Kahraman, Y. (2018). Takiyettin Mengüşoğlu'nun Antropoloji Temelli İnsan Anlayışı (Özel Sayı). *Mavi Atlas*, 6, 1-12.
- Kant, I. (2013). *Eğitim üzerine*. (A. Aydoğan, Çev.). Say Yayınları.
- Kocaman, A. Ç. (2021). Eğitimin Neliğine Felsefi Bir Bakış: Takiyettin Mengüşoğlu'nun İnsan ve Eğitim Görüşü. *Dört Öge*, 19, 49-74.
- Kuçuradi, İ., (2013). *İnsan ve değerleri*. (5. Baskı) Türkiye Felsefe Kurumu Derneği.
- Mengüşoğlu, T., (1949). *Kant ve Scheler'de insan problemi*. (1. Baskı) Pulhan Matbaası.
- Mengüşoğlu, T. (1952). Felsefi Antropoloji Açısından Tecrübe Mefhumunun Tahlili. *İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi*, 3 (1), 136-161.
- Mengüşoğlu, T. (1955). Bilgi Fenomeninin Felsefi Antropoloji Bakımından Tahlili, *Felsefe Arkivi*, 3 (2), 53-75.
- Mengüşoğlu, T. (1957). Subjektiflik ve Objektiflik Fenomeninin Felsefi Antropoloji Bakımından Tahlili. *İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi*, 3 (3), 103-121.
- Mengüşoğlu, T., (1965). *Değişen değerler değişmez davranışlar*. (1. Baskı) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Mengüşoğlu T. ve Kaynardağ, A. (1982). Takiyettin Mengüşoğlu ile konuşma. A. Kaynardağ (Ed.), *Felsefecilerle Söyleşiler (1. Basım, ss. 5-20)*. Elif Yayınları.

- Mengüşoğlu, T. (1997). Ontolojik Esaslara Dayanan Felsefi Antropoloji Hakkında Düşünceler. *İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi*, 4 (2), 1-8.
- Mengüşoğlu, T., (2017). *İnsan felsefesi*. (2. Baskı) Dođu Batı Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2018, Aralık 20). *2023 eğitim vizyonu*. http://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf
- Minaz, M. B., ve Dikmen, H. (2019). 2023 Vizyon Belgesi ile İlgili Olarak Okul Yöneticilerinin Görüşleri. *Turkish Studies*, 14(3), 699-722.
- Nutku, U., (2016). *Varoluş ve tarihsellik: insan felsefesi çalışmaları*. (1. Baskı) Dođu Batı Yayınları.
- Özcan, M., (2016). *İnsan felsefesi: insanın neliği üzerine bir soruşturma*. (2. Baskı) Bilgesu Yayıncılık.
- Scheler, M. (1988). İnsanın kosmos'taki yeri. (T. Mengüşoğlu, Çev.). Yaprak Kitap Yayın.
- Şekerci, A. E. (2021). Epistemik Öznenin Ontik Ben İdraki: Eğitime Metafizik Bir Anlam Kazandırmak. *Darulfunun İlahiyat*, 32(2), 503–530. <https://doi.org/10.26650/di.2021.32.2.1000400>
- Ülken, H. Z., (2013). *Eğitim felsefesi*. (3. Baskı) Dođu Batı Yayınları.